

Erfgoedrapport Breda 197

Breda De la Reijweg - Trip van Zoudlandtkazerne

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

L. de Jonge MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: De la Reijweg - Trip van Zoudtlandtkazerne
Erfgoedrapport Breda 197

Auteurs: L. de Jonge MA

Kaarten: L. de Jonge MA, dr. M.L. Craane

Eindredactie en autorisatie: drs. F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: J.S. Harmanus, L. de Jonge MA, E. de Nes MA, drs. J.H. Nollen, drs. F.J.C. Peters, A. Schut

Senior archeoloog: L. de Jonge MA

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2017

Gemeente Breda

Directie Ontwikkeling
Afdeling Ruimte
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda

De la Reijweg -
Trip van Zoudt-
landtkazerne

Inventariserend
veldonderzoek
door middel van
proefsleuven

Samenvatting

In opdracht van het Ministerie van Defensie, dienst vastgoed defensie - directie zuid, heeft de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd bij de Trip van Zoudtlandtkazerne aan de De la Reijweg te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is nieuwbouw en de aanleg van een vijver waarbij bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden.

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft sporen en vondsten opgeleverd die vermoedelijk niet ouder zijn dan de (late) middeleeuwen. De natuurlijke ondergrond, het lichtgeel matig siltige dekzand, is in het plangebied aangetroffen op 50 - 80 centimeter onder het maaiveld, op 1,85 tot 2,22 m + NAP. In het oosten van het plangebied was de bodemopbouw nog intact. Op het dekzand was een inspoelingshorizont aanwezig, afgedekt door een zeer humeuze opgebrachte laag, en twee opgebrachte pakketten, waarvan de bovenste laag de recentelijk opgebrachte en geroerde bouwvoor betreft. In de rest van het plangebied wordt het dekzand direct afgedekt door de opgebrachte pakketten (de A-horizont). In werkput 1 heeft tot een diepte van 1,25 m + NAP (140 centimeter onder maaiveld) grondverbetering plaatsgevonden in noord-zuid georiënteerde stroken. Dit heeft de bodem ter plaatse door het archeologische sporenniveau heen verstoord. Ter hoogte van deze grondverbetering is het spoor van een natuurlijke waterloop aangetroffen. Mogelijk betreft dit de natuurlijke loop van de Molenlei - Rulle. Volgens Leenders (2006) zou deze meer zuidelijk hebben gelopen, maar eerder archeologisch onderzoek wees al uit dat er op de verwachte locatie geen natuurlijk waterloop en/of beekdal aanwezig was.

De meerderheid van de aangetroffen sporen zijn in relatie te brengen met de periode dat het gebied als kazerne in gebruik is. Er zijn muurwerk, een greppel, een afvalkuil en paalkuilen gedocumenteerd, die dateren uit deze periode.

In de meest oostelijke proefsleuf zijn sporen gevonden, die dateren voor de in gebruikname van het terrein als kazerne. Het betreft een greppel, twee kuilen en twee paalkuilen. Mogelijk dateren deze sporen uit de (late) middeleeuwen.

Inhoudsopgave

1 inleiding-	9
2 ligging en aard van het terrein-	13
3 landschappelijke gegevens en historische context-	15
4 archeologische achtergronden-	17
5 doelstelling-	19
6 werkwijze-	21
7 resultaten-	23
8 conclusie-	29
9 waardering en aanbeveling-	33
10 literatuur-	35
Bijlage 1: onderzoeksthema's en vraagstellingen-	37
Bijlage 2: sporenlijst-	40
Bijlage 3: vondstenlijst-	41
Bijlage 4 aardewerkdeterminatietabel-	42
Bijlage 5: allesporenkaarten-	43
Bijlage 5: structurenkaart-	44

1

INLEIDING

In opdracht van het Ministerie van Defensie, dienst vastgoed defensie - directie zuid, heeft de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd bij de Trip van Zoudtlandtkazerne aan de De la Reijweg te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is nieuwbouw en de aanleg van een vijver waarbij bodemverstoringen werkzaamheden plaatsvinden. De werkzaamheden kunnen de eventuele aanwezige archeologische resten beschadigen of vernietigen.

Het doel van het Inventariserende Veldonderzoek door middel van proefsleuven is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor)onderzoek op het terrein noodzakelijk en verantwoord is. Het veldwerk is uitgevoerd conform de richtlijnen van het Programma van Eisen (PvE) nummer 2014-30, opgesteld door F.J.C. Peters, senior KNA-archeoloog en M.L. Craane, medewerker archeologie bij de afdeling Ruimte.¹

Administratieve gegevens

Provincie Noord Brabant

Gemeente Breda

Plaats Breda

Toponiem De la Reijweg Trip van Zoudtlandtkazerne

Objectcode BR-282-15

Noord-coördinaten 113.750 / 399.705 , 113.851 / 399.704

Zuid-coördinaten 113.759 / 399.598 , 113.824 / 399.634

Kaartblad 50 B

Onderzoeksmeldingsnummer 65096

Opdrachtgever Ministerie van Defensie, Dienst Vastgoed defensie - directie Zuid

Bevoegd gezag Gemeente Breda

Uitvoerder Gemeente Breda, Afdeling Ruimte

Sr. Archeoloog L. de Jonge MA

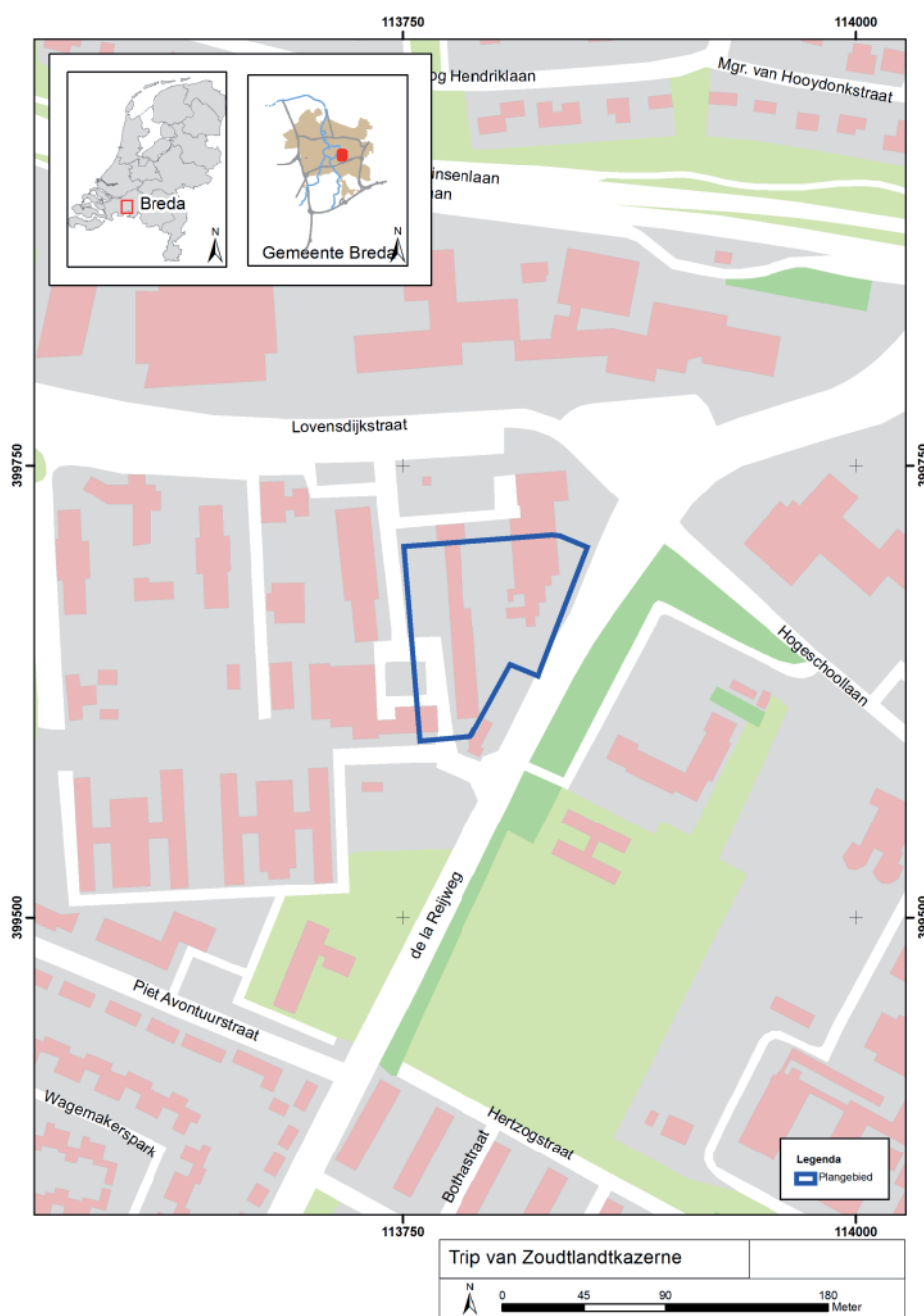
Veldarcheoloog E. de Nes MA, drs. J.H. Nollen, drs. F.J.C. Peters

Veldmedewerker J.S. Harmanus, A. Schut

2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het plangebied is gelegen op het terrein van de Trip van Zoudtlandtkazerne aan de De la Reijweg ten oosten van het centrum van Breda, in de buurt Sportpark. Ten tijde van het inventariserend veldonderzoek was er bebouwing, infrastructuur, gras en bosschages op het terrein aanwezig. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 7600 vierkante meter, en omvat de kadastrale percelen BDA00 D8694 en 9830.

Afb. 1.
Plangebied De la Reijweg,
Trip van Zoudtlandtkazerne op de huidige topografische ondergrond.

3

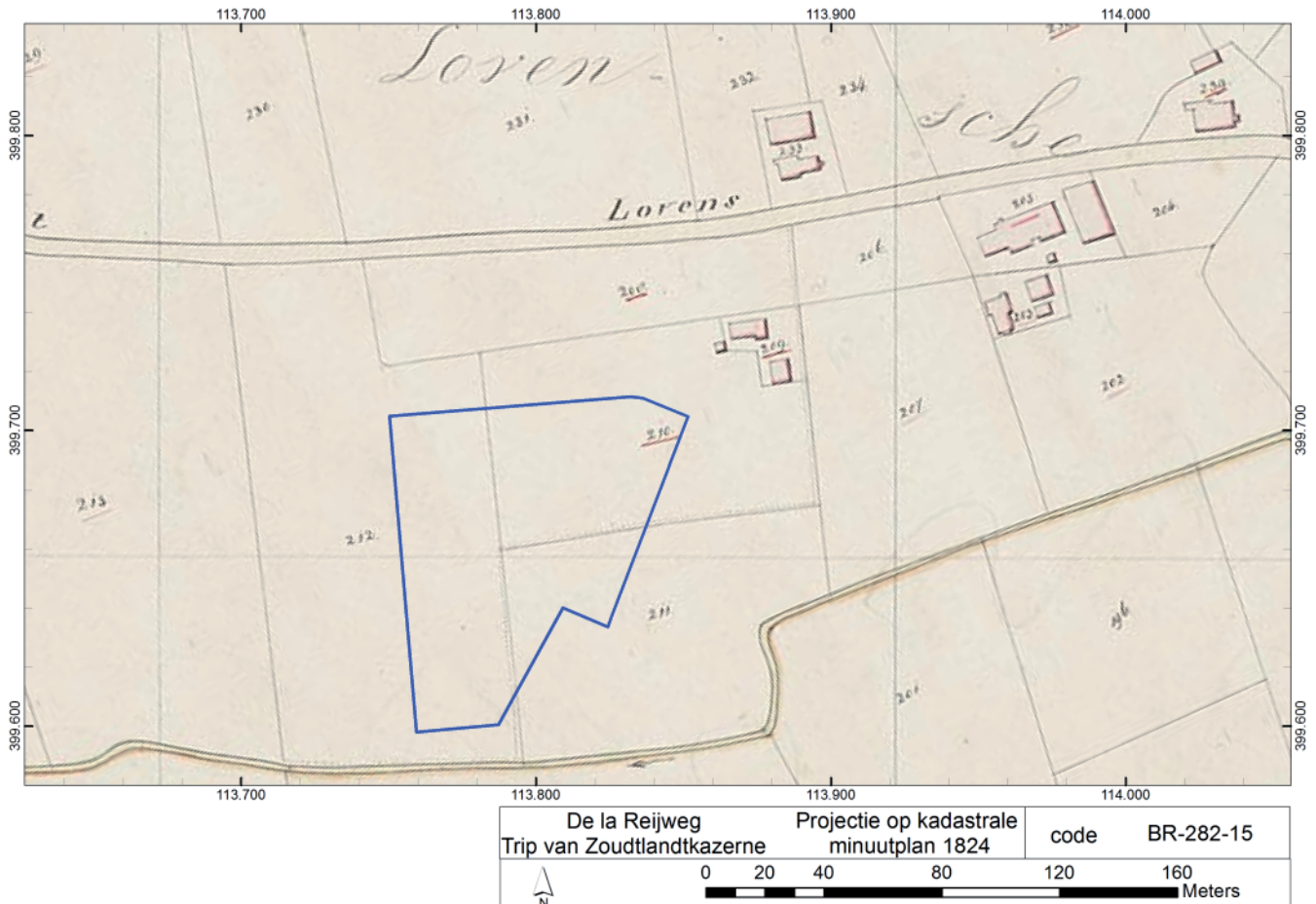
LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

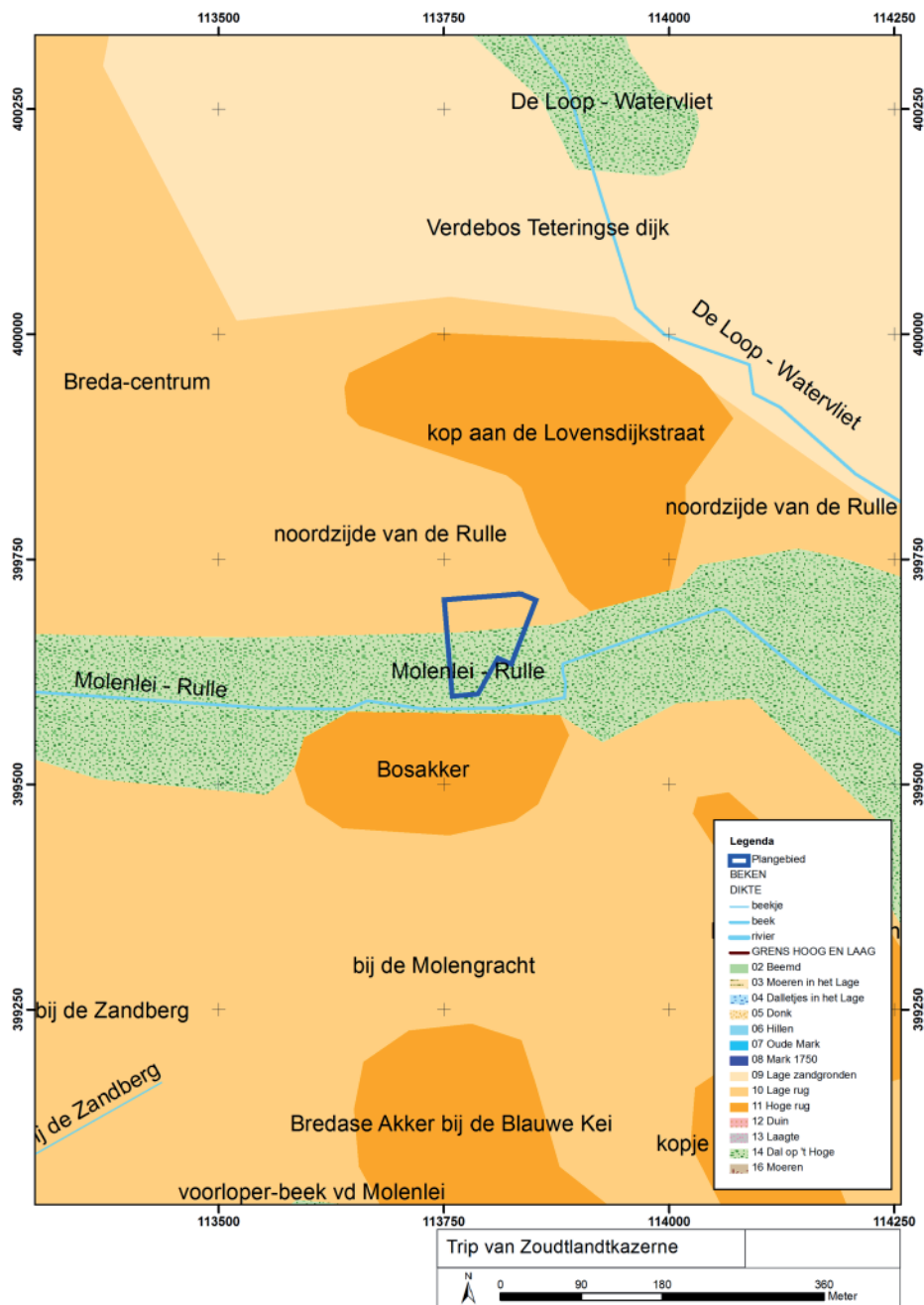
Omdat het plangebied binnen de bebouwde kom van de gemeente Breda ligt is het gebied op de geomorfologische kaart en de grondwatertrappen kaart in Archis niet gekarteerd. Leenders (2006) heeft het plangebied echter wel gekarteerd. Het plangebied ligt grotendeels in het natuurlijke dal van de Molenlei en de natuurlijke voorloper ervan, de Rulle. Binnen de vesting van Breda is de locatie van de Rulle gebaseerd op de kaart van Breda uit 1545. Het noordelijk deel van het plangebied ligt op een lage dekzandrug aan de noordzijde van de Rulle.

Het plangebied ligt tussen het oude akkercomplex de Bredase Akker in het zuiden en de akkers op de kop van Lovensdijkstraat in het noorden. Direct ten noordoosten van het plangebied, op de kop van de Lovensdijkstraat, was een groepje boerderijen gesitueerd. Ten noorden van het plangebied loopt de gehuchtstraat de Lovensdijkstraat, die de loop van de voormalige Rulle volgt.

Het plangebied maakt deel uit van een militaire kazerne. De kazerne is in 1912 gebouwd. Op de kadastrale minuut uit 1824 zijn in het plangebied alleen perceelsgrenzen aanwezig.

Afb. 2.
Projectie van het plangebied op de kadastrale minuut van 1824.

Afb. 3.
Fysisch landschap volgens
Leenders (2006) in de
omgeving van het plan-
gebied.

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

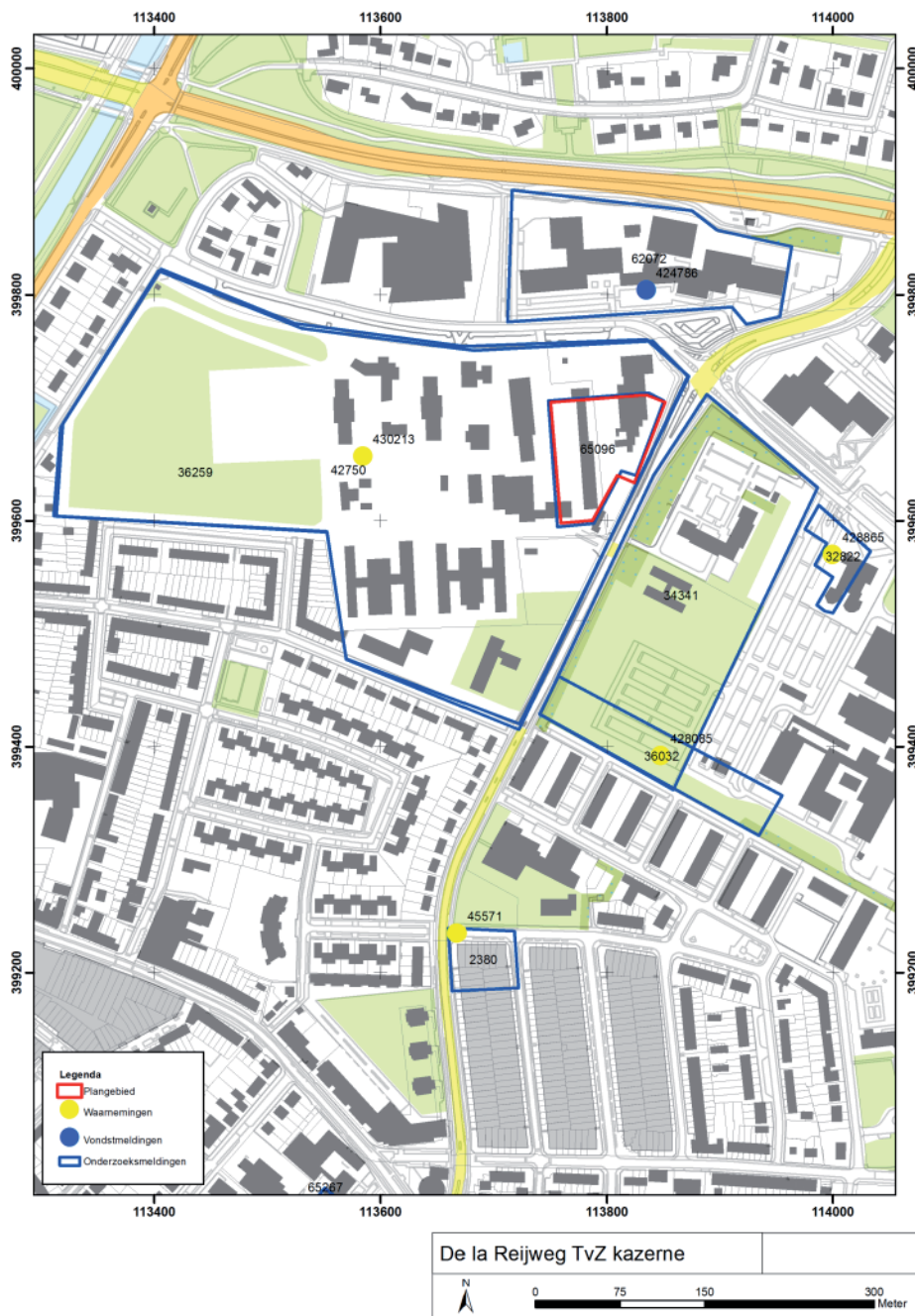
Op het terrein van de Trip van Zoudtlandtkazerne is een bureauonderzoek en een IVO-P (OM-nummer 36259, BR-282-09; OM-nummer 42750, BR-282-10) uitgevoerd in het kader van de ontwikkeling van de kazerne. Hierbij zijn sporen uit de nieuwe tijd aangetroffen maar ook paalsporen uit vermoedelijk de 15de eeuw. Het huidige plangebied is echter nog niet middels proefsleuven onderzocht.

Direct ten oosten van het plangebied aan de overkant van de De la Reijweg is een bureauonderzoek en een IVO-P uitgevoerd (OM-nummer 34341, BR-234-08; OM-nummer 36.032, BR-234-09). Tijdens het IVO-P zijn twee greppels gevonden die als slootjes langs de akkerweg, die op de kadastrale minuut van 1824 is weergegeven, zijn gedetermineerd. Daarnaast zijn er 15de eeuwse kuilen aangetroffen. Ook zijn paalsporen aangetroffen, die echter niet waren te dateren en waarin ook geen structuur zichtbaar was.

Verder is ten oosten van het plangebied ook onderzoeksmelding 32.822 gedaan. Dit betreft een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven door BAAC bv uitgevoerd in januari 2009. Hierbij werd een paalspoor gevonden en vondstmateriaal ontbreekt bijna volledig.

Ten noorden van het plangebied is op het terrein van de Avans hogeschool een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 62072; BR-382-14). Hierbij zijn twee perceleringsgreppels aangetroffen die ook op de kadastrale minuut uit 1824 staan.

Onderzoeksmelding 2380 betreft een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven door ADC ArcheoProjecten ten zuiden van het plangebied waarbij enkele greppels en aardewerk uit de Nieuwe Tijd is aangetroffen. Waarneming 45571 hoort bij deze onderzoeksmelding.

Afb. 5.
Onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen in de omgeving van het plangebied zoals vermeld in Archis3.

5

DOELSTELLING

5.1 Doelstelling

Het inventariserende veldonderzoek heeft tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied door middel van proefsleuven. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen.

5.2 Vraagstelling

In de omgeving van Breda kunnen archeologische sporen en vondsten worden aangetroffen uit het paleolithicum tot en met het neolithicum, maar deze worden niet op grote schaal aangetroffen. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving heeft uitgewezen dat het dekzandlandschap van Breda-West vanaf de bronstijd (circa 2000 v.Chr.) vrij intensief bewoond is geweest. Hierbij is tevens een nieuw beeld ontstaan van de bewoning in de ijzertijd (500 v. Chr. tot begin van de jaartelling), Romeinse tijd (begin van de jaartelling tot circa 400 na Chr.) en vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.). Achterliggend doel van het onderzoek is het zo compleet mogelijk onderzoeken van enkele dekzandruggen in het landschap waardoor een duidelijk beeld gevormd kan worden van de bewoningsgeschiedenis, de ontwikkeling van de bewoning in de regio en het gebruik van de ruimte in al zijn aspecten op deze landschappelijke eenheden.

In de late middeleeuwen en nieuwe tijd neemt de hoeveelheid activiteiten – en de archeologische overblijfselen daarvan – toe. Voor de gemeente Breda zijn naast de sporen uit de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen ook de sporen uit de late middeleeuwen (de periode van stadsontwikkeling), de sporen verbonden aan de Nassaus en de sporen uit de Tachtigjarige oorlog van groot belang.

Ook onderwerpen uit meer recente perioden kunnen voor de geschiedenis en voor het verhaal van de stad Breda aanleiding zijn een archeologisch (voor)onderzoek te laten uitvoeren.

In het noorden en noordwesten van Breda bevindt zich een lager gelegen en nat gebied. Het betreft een paleolandschap waar overstromingen en veengroei (afzettingen van Duinkerken, Walcheren laagpakket) een belangrijke rol spelen.

Het landschap waarin de mensen gedurende de bewoningsperiode woonden is op diverse wijzen ingericht en gebruikt. De nalatenschap van deze inrichting en het gebruik daarvan geeft ons weer de mogelijkheid inzicht te krijgen in het leef- en denkpatroon van de bewoners gedurende de late prehistorie en de middeleeuwen. De vraagstellingen bij dit thema beslaan een breed geheel, van nederzetting tot begravingen. Het doel is een beeld te creëren van het leven in de regio Breda. De aandacht bij het onderzoek naar het natuurlijke landschap is met name gericht op de niet door de mens beïnvloede omgeving c.q. die aspecten van de natuur die uiteindelijk het menselijk handelen hebben beïnvloed. Bij dit onderzoeksthema staat de ontstaanswijze van het gebied centraal. Er kan namelijk naast de landschappelijke ligging van de vindplaatsen ook een beeld verkregen worden van de ruimere regio.

In het PvE zijn de volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen geformuleerd, die aan de hand van de resultaten van het IVO-P beantwoord zouden moeten kunnen worden.

- Zijn er sporen van het dal van de Molenlei aangetroffen?
- Zijn er sporen van het gehucht op de kop van de Lovendijkstraat in het plangebied aanwezig?
- Zijn er sporen van oudere bebouwing van de kazerne in het plangebied aanwezig?
- Hoe is de bodemopbouw in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum of mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?
- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

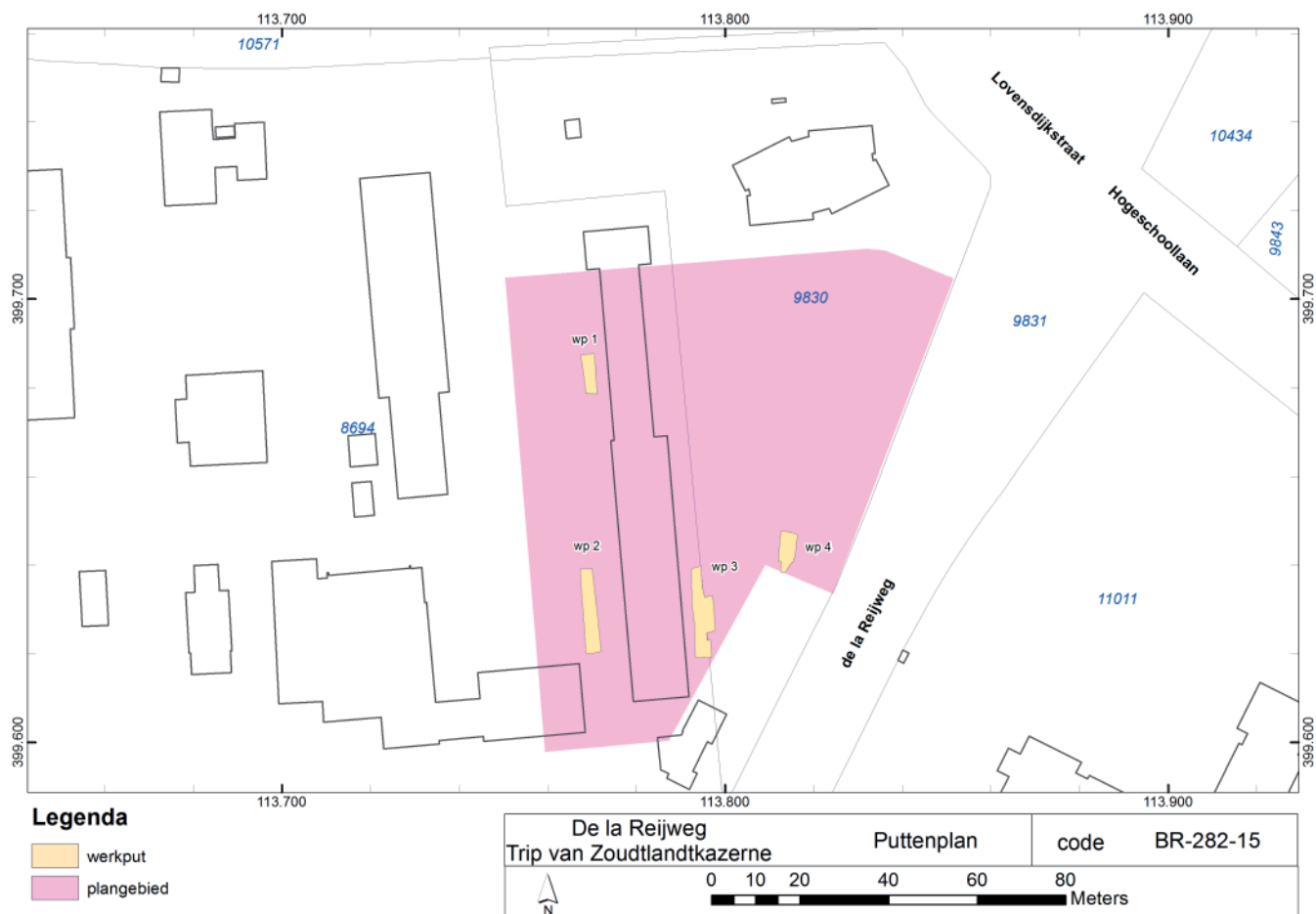
Naast deze onderzoeksvragen worden er in het PvE ook nog een aantal onderzoeksthema's en vraagstellingen vermeld die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald. In dit rapport staan deze weergegeven in bijlage 1. Indien deze relevant zijn voor de resultaten van dit onderzoek zal op deze vragen worden ingegaan in paragraaf 8.1.

6

WERKWIJZE

Op 11 en 12 februari 2015 is het IVO-P uitgevoerd door medewerkers van de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda. Er zijn in totaal vier werkputten aangelegd, dat is één sleuf minder dan gepland in het Programma van Eisen. De geplande noordelijke proefsleuf van 20 meter lengte is in overleg met het bevoegd gezag komen te vervallen, vanwege de ligging binnen het op dat moment aanwezige bouwterrein. Vanwege het vervallen van deze proefsleuf is, tevens in overleg, de zuidelijk gelegen proefsleuf over een lengte van 20 meter aangelegd in plaats van de geplande 10 meter. De meest oostelijk gelegen proefsleuf is enkele meters korter aangelegd dan gepland in het PvE, vanwege ruimtebeperking door aanwezige bomen.

Bij de aanleg van de werkputten is de bovengrond afgegraven tot op het niveau waar de grondsporen goed leesbaar waren. Het vlak is aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak. De vlakken zijn gefotografeerd en vervolgens ingemeten met de robotic total station. De vlakhoogtes en maaiveldhoogtes zijn om de vijf meter gemeten. Alle sporen zijn gecoupeerd, en de archeologisch relevante sporen zijn afgewerkt. Om de tien meter zijn de profielen met een breedte van één meter gedocumenteerd en wanneer dit relevant was zijn de profielen over een grotere breedte afgestoken en gedocumenteerd. Het meetsysteem is via hoofdmeetpunten binnen het plangebied nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. De hoofdmeetpunten werden ingemeten door landmeters van de gemeente Breda. Tijdens het onderzoek is gewerkt conform KNA 3.3 en het Programma van Eisen.

Afb. 6.
Het plangebied aan de De la Reijweg met de locatie van de werkputten op de huidige kadastrale kaart.

7.1 Ondergrond en stratigrafie

De natuurlijke ondergrond, het lichtgeel matig siltige dekzand (S 950), is in het plangebied aangetroffen op 50 - 80 centimeter onder het maaiveld, op 1,85 tot 2,22 m + NAP. In het oosten van het plangebied was de bodemopbouw nog intact. Op het dekzand was een inspoelingshorizont (S 951) aanwezig van 8 centimeter, afgedekt door een zeer humeuze opgebrachte laag (S 991). Dit pakket wordt vervolgens afgedekt door nog twee opgebrachte pakketten (S 990 en 999), waarvan de bovenste laag de recentelijk opgebrachte en geroerde bouwvoor betreft. In de rest van het plangebied wordt het dekzand direct afgedekt door de opgebrachte pakketten S 990 en/of S 999. In werkput 1 heeft tot een diepte van 1,25 m + NAP (140 centimeter onder maaiveld) grondverbetering plaatsgevonden in noord-zuid georiënteerde stroken. Dit heeft de bodem ter plaatse door het archeologische sporenniveau heen verstoord.

Afb. 7.
Links de intacte bodemopbouw in werkput 4. Onder het westprofiel in werkput 1 met de grondverbeteringssporen.

Volgens Leenders (2006) zou de zuidelijke helft van het plangebied in het beekdal van de Molenlei-Rulle zijn gelegen. Eerder onderzoek binnen het plangebied (BR-282-10) wees al uit dat het beekdal en de natuurlijke loop van de Molenlei niet aanwezig waren op de verwachte locatie. Wel werd ter plaatse een brede greppel aangetroffen.

In werkput 1, die volgens Leenders (2006) buiten het beekdalgebied is gelegen, is een mogelijke natuurlijke waterloop (S 004) aangetroffen. Het oost-west georiënteerde spoor kon slechts gedeeltelijk worden gedocumenteerd, omdat ter plaatse grootschalige bodemverbetering heeft plaatsgevonden en het spoor heeft doorsneden en verstoord. Het profiel door de mogelijke natuurlijke waterloop toont een gelaagdheid van geel, bruin, grijs matig siltige en humeuze zandlagen. De onderkant van het spoor is gedocumenteerd op 1,55 m + NAP. Het feit dat er ter plaatse grondverbetering heeft plaatsgevonden is een aanwijzing dat het hier het dal van de Molenlei betreft.

In de rest van het plangebied zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van een beekdal.

Afb. 8.
**Doorsnede door de
natuurlijke waterloop (S
004)**

7.2 Sporen en structuren

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er 30 spoornummers uitgedeeld. Hiervan zijn zes spoornummers komen te vervallen, omdat deze sporen recent of natuurlijk van aard bleken. Er zijn kuilen, paalsporen, greppels, sporen van grondverbetering en muurwerk aangetroffen.

Kazerneterrein

In werkput 3 in het oosten van het plangebied is het fundament van een gemetselde muur (S 014) aangetroffen. Het muurwerk dateert op basis van de context, het type baksteen en het gebruikte cement uit de nieuwe tijd C. Het muurwerk heeft een min of meer noord-zuid oriëntatie en ligt op de huidige perceelgrens, parallel aan het ten westen gelegen kazernegebouw. Vermoedelijk heeft deze muur het kazerneterrein begrensd.

Er resteerden nog elf baksteenlagen van het muurwerk met daarin twee versnijdingen van 6 centimeter. De rode (machinale) bakstenen meten 20,5 x 10 x 5,5 centimeter en waren gemetseld met (portland)cement. Aan weerszijden van de muur is een insteek (S 023) aanwezig. Deze reikt 50 centimeter onder de onderzijde van de muur en was gevuld met bouwzand. Hierop lag het muurwerk gefundeerd. Aan de westzijde van het muurwerk zijn steunberen aangebracht, die een halve meter uitsteken op een onderlinge afstand van drie meter.

Aan de westkant van het muurtje bevonden zich tevens resten van een putje of gootje van betonsteen (S 017). De stenen meten 21,5 x 10,5 x 5,5 centimeter en lagen in het dekzand direct 1-steens onder het muurwerk.

Afb. 9.

Links het muurwerk (S 014) met versnijdingen en een steunbeer, rechts resten van een goot (S 017). Onder is het muurwerk met insteek zichtbaar in de greppel (S 015, 016, 019)

Onder de sporen van het muurwerk is een greppel aangetroffen (S 015, 016, 019). Deze volgt dezelfde oriëntatie als de muur, en daarmee de huidige perceelgrens. Mogelijk is deze greppel een voorloper van de ommuring, en heeft het tevens gefunctioneerd als begrenzing van het kazerneterrein. De greppel is ongeveer drie meter breed. Er zijn enkele vondsten verzameld uit de greppel die dateren uit de 17de tot en met de 20ste eeuw.

Nabij het muurwerk is een afvalkuil (S 018) gedocumenteerd, waarin materiaal uit de nieuwe tijd C is aangetroffen. Het vondstmateriaal omvat fragmenten van runderbot met hak- en snijsporen, fragmenten glas, bouw materiaal en keramiek (porselein, industrieel vervaardigd en roodbakkend aardewerk). De kuil ligt ten westen van het muurwerk, en daarmee binnen het kazerneterrein.

In werkput 1 is een rij van drie palen (structuur 1) met een oost-west oriëntatie gevonden. De onderkant van de paalkuilen zit op 1,86 - 1,91 m + NAP. De sporen tekenden zich scherp af in het vlak en de coupe. S 003 is in het profiel van de werkput gedocumenteerd, waardoor zichtbaar was dat het spoor de recente ophogingslaag (s 999) doorsneed. De palenrij dateert daarmee in de nieuwe tijd.

In werkput 2 zijn nog twee paalkuilen gedocumenteerd, die zich scherp en rechthoekig aftekenden in het vlak en de doorsnede. Tevens paalsporen daterend uit de nieuwe tijd.

Afb. 10.
**Overzicht aangetroffen structuren kazerne terrein in
werkput 3 op de luchtfoto 2016**

Overige sporen

In werkput 2 zijn twee kuiltjes (S 006 en 012) aangetroffen, die zich vaag aftekenden en een houtskoolrijke vulling hadden. Spoor 006 was 28 centimeter breed en 12 centimeter diep, S 012 was 35 centimeter breed en 18 centimeter diep. Mogelijk zijn deze sporen natuurlijk van aard. Er zijn geen vondsten aangetroffen in deze sporen, waardoor een datering niet mogelijk is.

Afb. 11.

Links het kuiltje S 006, rechts S 012. Beide houtskoolrijke sporen.

In de meest oostelijke proefsleuf, werkput 4, zijn enkele sporen aangetroffen, die dateren voor de kazerne-periode. Er is een greppel (S 024) met een noordwest-zuidoost oriëntatie gedocumenteerd. Ten westen hiervan zijn twee paalkuilen (S 025, 027) en twee kuilen aangetroffen (S 026, 028). Uit de sporen zijn geen vondsten verzameld, waardoor deze niet gedateerd kunnen worden. Op basis van de licht uitgespoelde vulling van de sporen dateren deze vermoedelijk uit de (late) middeleeuwen.

Afb. 12.

Greppel S 024.

7.2 Vondsten

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn er acht vondstnummers uitgedeeld aan 59 fragmenten (9676,5 gram) keramiek, metaal, pijpaaarde, glas, bot en bouw materiaal. Al het vondstmateriaal dateert uit de nieuwe tijd. De meeste vondsten zijn afkomstig uit de greppel S 016 en de afvalkuil S 018. Een overzicht van alle vondsten staat in bijlage 3.

8

CONCLUSIE

Het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven heeft sporen en vondsten opgeleverd die vermoedelijk niet ouder zijn dan de (late) middeleeuwen. De natuurlijke ondergrond, het lichtgeel matig siltige dekzand, is in het plangebied aangetroffen op 50 - 80 centimeter onder het maaiveld, op 1,85 tot 2,22 m + NAP. In het oosten van het plangebied was de bodemopbouw nog intact. Op het dekzand was een inspoelingshorizont aanwezig, afgedekt door een zeer humeuze opgebrachte laag, en twee opgebrachte pakketten, waarvan de bovenste laag de recentelijk opgebrachte en geroerde bouwvoor betreft. In de rest van het plangebied wordt het dekzand direct afgedekt door de opgebrachte pakketten (de A-horizont). In werkput 1 heeft tot een diepte van 1,25 m + NAP (140 centimeter onder maaiveld) grondverbetering plaatsgevonden in noord-zuid georiënteerde stroken. Dit heeft de bodem ter plaatse door het archeologische sporenniveau heen verstoord. Ter hoogte van deze grondverbetering is het spoor van een natuurlijke waterloop aangetroffen. Mogelijk betreft dit de natuurlijke loop van de Molenlei - Rulle. Volgens Leenders (2006) zou deze meer zuidelijk hebben gelopen, maar eerder archeologisch onderzoek wees al uit dat er op de verwachte locatie geen natuurlijk waterloop en/of beekdal aanwezig was.

De meerderheid van de aangetroffen sporen is in relatie te brengen met de periode dat het gebied als kazerne in gebruik is. Er zijn muurwerk, een greppel, een afvalkuil en paalkuilen gedocumenteerd, die dateren uit deze periode.

In de meest oostelijke proefsleuf zijn sporen gevonden, die dateren voor de in gebruikname van het terrein als kazerne. Het betreft een greppel, twee kuilen en twee paalkuilen. Mogelijk dateren deze sporen uit de (late) middeleeuwen.

7.1 Beantwoording onderzoeksvragen

In deze paragraaf worden de gebiedsspecifieke onderzoeksvragen uit hoofdstuk 5 beantwoord. De aanwezige archeologische sporen en vondsten hebben niet genoeg informatie opgeleverd om de vragen behorend bij de algemene onderzoeksthema's te beantwoorden.

Zijn er sporen van het dal van de Molenlei aangetroffen?

In de noordelijke helft van het plangebied is een oost-west georiënteerd spoor aangetroffen, dat een oude waterloop betreft. Waarschijnlijk gaat het hier om de oude, natuurlijke loop van de Molenlei - Rulle. Ter hoogte van het spoor heeft grondverbetering plaatsgevonden, waardoor het spoor grotendeels verstoord was. De aanwezigheid van een beekdal is mogelijk de reden voor de grondverbetering geweest.

Zijn er sporen van het gehucht op de kop van de Lovendijkstraat in het plangebied aanwezig?

Er zijn geen sporen aangetroffen die direct in relatie gebracht kunnen worden met het gehucht.

Zijn er sporen van oudere bebouwing van de kazerne in het plangebied aanwezig?

Er is muurwerk aangetroffen, dat vermoedelijk het kazerne-terrein in het verleden heeft begrensd.

Hoe is de bodemopbouw in het gebied?

De natuurlijke ondergrond in het plangebied is dekzand, dat op een niveau van 1,85 tot 2,22 m + NAP is aangetroffen. De bodemopbouw betreft overwegend een A/C-opbouw. In het oosten van het plangebied is er een esdek en een inspoelings-horizont aanwezig op het dekzand.

In het noordwesten van het plangebied is vermoedelijk de oude loop van de Molenlei Rulle aangetroffen. In de rest van het plangebied zijn geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van een beekdal

Zijn er sporen uit het paleolithicum of mesolithicum aanwezig?

Er zijn geen sporen uit deze periode aangetroffen.

Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Er zijn geen sporen uit deze periode aangetroffen.

Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Er zijn sporen van grondverbetering in het noordwesten en een esdek in het oosten van het plangebied aangetroffen, die duiden op de ontginning van het terrein.

Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

In het oosten van het plangebied is sprake van een esdek. Er zijn geen vondsten aangetroffen in dit pakket, waardoor er geen inzicht in de datering of ontwikkeling ervan is.

Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Er zijn geen sporen van bewoning aangetroffen, die dateren uit de middeleeuwen.

Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Er zijn geen sporen van infrastructuur aangetroffen.

Is er bebouwing aanwezig?

Naast de resten behorend bij de kazerne, zijn er geen sporen van bebouwing aangetroffen.

Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Spaanse tijd? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Er zijn geen sporen uit deze periode aangetroffen.

Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Er zijn met name sporen daterend uit de kazerne periode (20ste eeuw) aangetroffen, zoals muurwerk, een greppel, een afvalkuil en een palenrij. Daarnaast zijn in het oosten van het plangebied een greppel, paalkuilen en kuilen gedocumenteerd, die vermoedelijk uit de (late) middeleeuwen dateren.

Wat is de aard, omvang (begrenzing vaststellen), datering, context, gaafheid, kwaliteit van de aangetroffen sporen?

Er zijn sporen daterend uit de nieuwe tijd C, en mogelijk uit de (late) middeleeuwen aangetroffen. Het merendeel van de sporen staan in relatie tot het gebruik en de inrichting van het gebied als kazerneterrein. In het oosten van plangebied zijn sporen aangetroffen, die vermoedelijk uit de (late) middeleeuwen dateren, maar deze vindplaats kan nog niet worden begrensd.

Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De informatiewaarde van de aangetroffen sporen is middelhoog. De waardering van de vindplaats wordt nader toegelicht in hoofdstuk 9.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

Er is een vindplaats aangetroffen, deze wordt gewaardeerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3 (KNA 3.3). Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van schoonheid en herinneringswaarde.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van gaafheid en conservering.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	nee
	herinneringswaarde	nee
fysieke kwaliteit	gaafheid	2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	2
	informatie waarde	2
	ensemblewaarde	2
	representativiteit	n.v.t.

Tabel 1
Scoretabel waardestelling uit de KNA 3.3 waarbij 1 de laagste waarde en 3 de hoogste waarde is

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.
2. De criteria gaafheid en conservering worden middelhoog gescoord. Er zijn archeologische sporen aangetroffen maar deze waren deels van recente datum.
3. De criteria zeldzaamheid en informatiewaarde krijgen een middelhoge score. De sporen die zijn aangetroffen in het oosten van het plangebied zijn mogelijk middeleeuwse bewoningssporen. Archeologisch vervolgonderzoek zal meer informatie opleveren over de bewoningsgeschiedenis van het plangebied.

Als gevolg van de resultaten van het inventariserend veldonderzoek wordt het plangebied vrijgegeven voor wat betreft archeologie, met uitzondering van het gebied ter hoogte van de geplande vijver. Ter plaatse dient een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden te worden uitgevoerd.²

De directe omgeving van het plangebied kent deels een hoge archeologische verwachting en dient bij voorgenomen bodemingrepen archeologisch onderzocht te worden. Tot slot merken we op dat dit archeologisch onderzoek geen 100% garantie geeft dat er geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Wanneer er bij het ontgraven van het terrein toch nog archeologische sporen aan het licht komen, dienen deze volgens de Monumentenwet 1988 binnen drie dagen te worden gemeld bij de Afdeling Ruimte van de gemeente Breda.

10

LITERATUUR

Centraal College van Deskundigen, 2010. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2*, Gouda.

Bles, B.J. en R. Visschers, 1983. *Bodemkaart van Nederland schaal 1 : 50 000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 50 West Tilburg*, Stiboka, Wageningen.

Dijk, H., van en E. de Boer, 2009. *Breda (NB), Complex De la Reyweg. Archeologisch en cultuurhistorisch bureauonderzoek* (Bilan rapport 2009/087), Tilburg.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Nollen, J.H. en K. van Campenhout, 2011. *Breda Trip van Zoudtlandtkazerne, Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven* (Erfgoedrapport Breda 57), 2011.

Peters, F.J.C. en M.L. Craane, 2014. *Programma van Eisen Breda. Trip van Zoudtlandtkazerne legeringsgebouw 2 en 3 (2014/30)*, Breda.

Peters, F.J.C. en M.L. Craane, 2015. *Selectiebesluit archeologie Trip van Zoudtlandtkazerne legeringsgebouw 2 en 3, (2015/08)*, Breda.

Websites

<http://archis2.archis.nl>

Noten

1. Craane en Peters 2014.
2. Craane en Peters 2015.

Bijlage 1: onderzoeksthema's en vraagstellingen

Zoals in paragraaf 5.2 staat vermeld dient er naast de gebiedsgerichte onderzoeksvragen ook aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingenkern van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.
- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden),

dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting en de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting en in de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsel economie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij? Geef, indien mogelijk, een fasering binnen de nederzetting.
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrastering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?

- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Bijlage 2: sporenlijst

Put	Spoor	Spooraard	Begin per	Eind per	Nap onder	Nap boven	Spoordiepte	Opmerking
1	001	PGK	NT	NT	1.91	2.05	14	
1	002	PK	NT	NT	1.86	2.04	18	
1	003	PK	NT	NT	1.9	2.26	36	
1	004	GE			1.59	2.15	56	oude loop Molenlei/Rulle?
1	005	GVB	NTC	NTC	1.08	1.34	26	
1	950	C						
1	990	LO						
1	999	A						
2	006	KL			1.94	2.06	12	natuurlijk? houtskoolrijk
2	007	SS			2.05	2.09	4	
2	008	PK	NT	NT	1.92	2.09	17	
2	009	VERST				2.07		
2	010	SS			2.03	2.09	6	
2	011	PK	NTA	NTC	1.81	2.1	29	
2	012	KL			1.91	2.09	18	natuurlijk? houtskoolrijk
2	013	SS			2	2.02	2	
2	950	C						
2	990	LO						
2	999	A						
3	014	MR	NTC	NTC	1.85	2.55	70	20ste eeuw
3	015	GR			1.85	2.02	17	zelfde greppel als S 016
3	016	GR	NTA	NTC	1.6	1.79	19	
3	017	GT	NTC	NTC		1.79		20ste eeuw
3	018	KL	NTC	NTC	1.3	1.82	52	afvalkuil
3	019	GR	NTA	NTC	1.42	1.77	35	= S 016
3	020	NAT				1.79		
3	021	NAT				1.76		
3	022	NAT				1.76		
3	023	LG	NTC	NTC	1.32	1.79	47	insteek muur S 014
3	950	C						
3	999	VERST						
4	024	GR			1.39	1.78	39	
4	025	PK			1.64	1.8	16	
4	026	KL			1.5	1.78	28	
4	027	PK			1.65	1.77	12	
4	028	KL			1.52	1.78	26	
4	029	NAT			1.73	1.77	4	paalkuiltje?
4	030	VERV				1.77		is S 024
4	950	C						
4	951	B						
4	990	LO						
4	991	ES						
4	999	VERST						

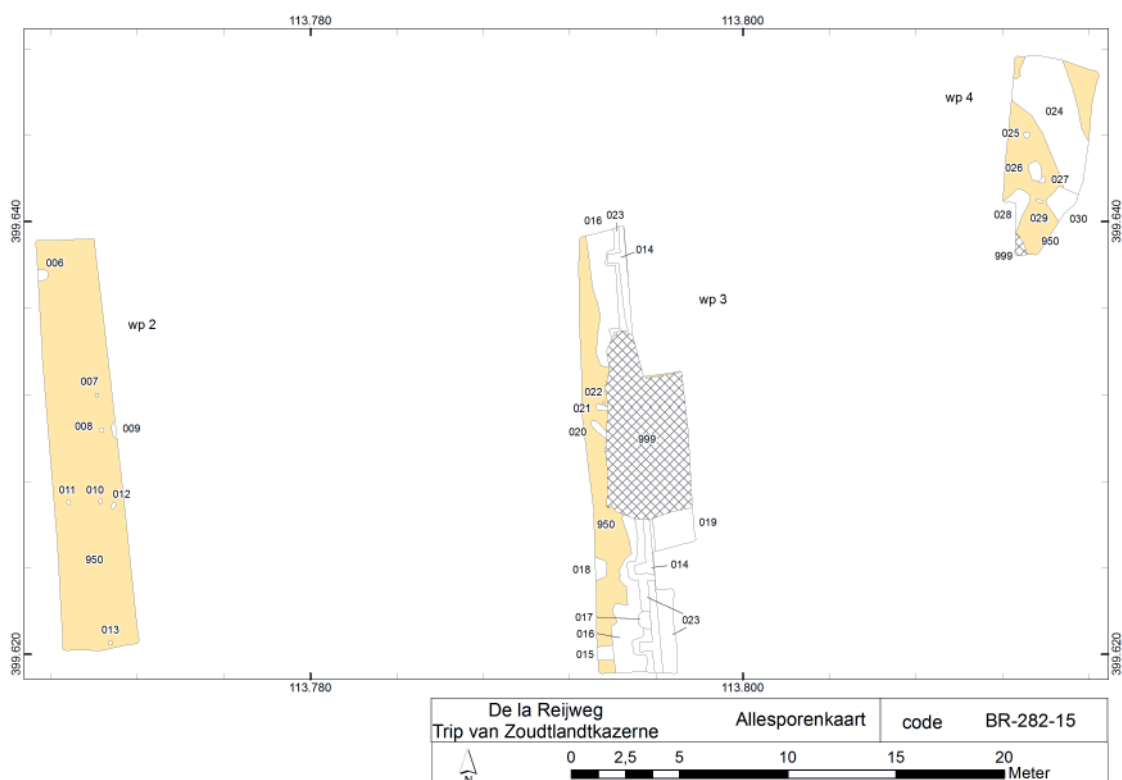
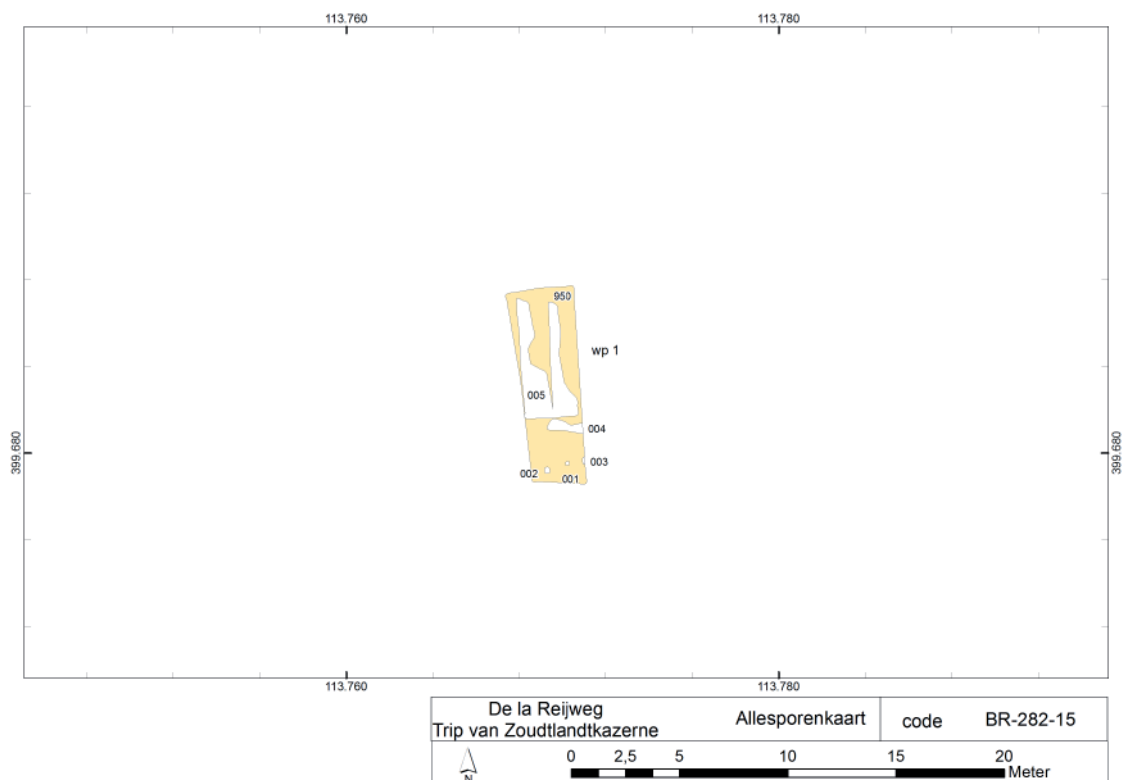
Bijlage 3: vondstenlijst

Vondstnummer	Put	Vlak	Spoor	Spooraard	Vulling	Vak	Categorie	Aantal	Gewicht	Opmerking	Begin per	Eind per
BR-282-15.001CER	2	1	011	PK	1		CER	1	1,8		NTA	NTB
BR-282-15.002CER	3	1	016	GR	1		CER	1	3,4		NTA	NTB
BR-282-15.002MTL-MT4942	3	1	016	GR	1		MTL	1	138,5	koper, granaatscherf, was sub1, 1940-1945	NTC	NTC
BR-282-15.002PYP	3	1	016	GR	1		PYP	1	2,7	fragment steel	NT	NT
BR-282-15.003BWM	3	1	017	GT	1		BWM	2	4378,5	2 betonstenen met ovaal kuiltje in het midden: 21,5 x 10,5 x 5,5 cm	NTC	NTC
BR-282-15.004BWM	3	1	018	KL	1		BWM	2	10,9	2 fragmenten rode baksteen		
BR-282-15.004CER	3	1	018	KL	1		CER	38	581,2		NTB	NTC
BR-282-15.004FAU	3	1	018	KL	1		FAU	1	36	fragment middenhands- of voetsbeen rund met hakken snijsporen		
BR-282-15.004GLS	3	1	018	KL	1		GLS	1	7,9	fragment kleurloos helder dikwandig glas	NT	NT
BR-282-15.004MTL1	3	1	018	KL	1		MTL	1	337	ijzer, fragm hoefijzer, AFGESTOTEN		
BR-282-15.004MTL2	3	1	018	KL	1		MTL	1	3,7	roest, AFGESTOTEN		
BR-282-15.004MTL3	3	1	018	KL	1		MTL	1	0,7	roest, AFGESTOTEN		
BR-282-15.006BWM	4	1	990	LO	1	A1	BWM	1	94,5	fragment lichtgrijze tegel met beton, 7 mm dik V&B Merzig (made in Germany)	NTC	NTC
BR-282-15.006CER	4	1	990	LO	1	A1	CER	3	52,6		NTA	NTB
BR-282-15.006MTL1	4	1	990	LO	1	A1	MTL	1	50,7	ijzer, fragm AFGESTOTEN	NT	NT
BR-282-15.007GLS	3	1	019	GR	1		GLS	1	24,5	fragment kleurloos helder dikwandig glas	NT	NT
BR-282-15.008BWM	3	1	014	MR	1		BWM	2	3951,9	2 rode bakstenen met beton 20,5 x 9,5 x 5 cm	NTC	NTC

Bijlage 4: aardewerkinventarisatielijst

Vondstnummer	Put	Spoor	Spooraard	Vul- ling	Betrouw- baarheid	Per begin	Per eind	Baksel	Aan- tal	Ge- wicht	Wand	Rand	Bo- dem	Opmerking
BR-282-15.001CER	2	011	paalkuil	1	Betrouw- baar	NTA	NTB	Roodbakkend AW	1	2	1			dubbelzijdige loodglazuur
BR-282-15.002CER	3	016	greppel	1	Betrouw- baar	NTA	NTB	Steengoed plus	1	3	1			fragment kan met zoutglazuur en kobaltblauwe versiering, Westerwald?
BR-282-15.004CER	3	018	kuil	1	Betrouw- baar	NTC	NTC	Porselein euro	5	16	2		2	fragmenten schotels, 1x met kobalt blauwe lijnversiering
BR-282-15.004CER	3	018	kuil	1	Betrouw- baar	NTB	NTC	Roodbakkend AW	2	26	2			1x fragment bloempot
BR-282-15.004CER	3	018	kuil	1	Betrouw- baar	NTC	NTC	Industrieel	31	539	16	6	8	fragmenten borden, bloempot, complete kom, 2x kobalt blauwe versiering
BR-282-15.006CER	4	990	ophogings- laag	1	Betrouw- baar	LMEB	NTB	Roodbakkend AW	2	25	2			fragmenten met loodglazuur, 1x worstoor
BR-282-15.006CER	4	990	ophogings- laag	1	Betrouw- baar	NTA	NTB	Steengoed plus	1	28	1			fragment applique, bruin uitwendig zoutglazuur, gekroond ovaal wapen met leeuw en verticale strepen, Raeren?

Bijlage 5: allesporenkaarten

Bijlage 5: structurenkaarten

De la Reijweg Trip van Zoudtlandtkazerne	Structuren	code	BR-282-15

